

*KORT
PRESENTATION*

AV

**VILHELMINA
HEMBYGDSMUSEUM**

ENTRÉ

EN KORT INTRODUKTION

Sockenstugan som vi står i i dag är den tredje i raden i på denna plats.

*Socken betyder egentligen ”de som söker sig till samma kyrka eller ting”.
Ordet har med söka att göra.*

Stuga har från börjat betytt värmehus eller bastu och är samma ord som till exempel engelskans ”stove”, som bland annat betyder spis.

Ordet hem kommer troligen från ett verb som betyder slå sig ner.

Bygd hör ihop med verbet bygga.

Den första sockenstugan byggdes redan 1819, den andra 1846. Denna, den tredje stod klar 1891 och har haft en rad olika funktioner. Den har använts vid sockenstämmorna, men har även tjänat som barnhem, möteslokal för frikyrkorna i ”byn”, som skola och skolhem och här har även barnmorskan bott.

Bröllop, begravningar och barndop har förrättats i detta hus.

År 1943 invigdes Vilhelmina Hembygdsmuseum i den gamla Sockenstugan - enligt vissa den bäst bevarade i Sverige.

Här i entrén hittar vi diverse föremål eller objekt med samisk anknytning, inte minst slöjdalster av olika slag. Något som är speciellt anmärkningsvärt i denna trakt är konsten att tillverka föremål av eller med tenntråd. I andra samiska områden är till exempel föremål av silver mer vanliga. Norr om oss, i Arvidsjaursområdet har ju funnits silvergruvor, mest känd den i Nasafjället.

RUM 1 – MEDSOLS

Här finner vi artiklar och föremål med anknytning till Vilhelminas tillkomst och tidiga utveckling.

Här berättas om Kyrkstaden, om branden 1921 och om hur vi kom att heta Vilhelmina.

Här finns föremål med anknytning till vår kyrka och här berättas om Kyrkstadens tillkomst.

Här finns även en skampåle. (I sammanhanget kan vi nämna om en slags skampåle, där brottslingens hals och huvud skruvades eller spändes fast. Att befria den anklagade därifrån kallades frihalsning och är det ord som på svenska gett ordet frihalsa eller frälsa.)

Här berättas om Inlandsbanans tillkomst och framförallt dess ankomst till Vilhelmina 1918.

RUM 2

Detta är Lapp-lisas rum. Lapp-lisa är ju en av vår kommuns stora kändisar. Hon står ju staty i naturlig storlek här framför museet.

Hon föddes i byn Mark, 3,5 mil från Vilhelmina, den 8 oktober 1889. Efter en dramatisk händelse 1904 kom hon till Frälsningsarméns Krigsskola i Stockholm och blev så småningom löjtnant och blev stationerad i Tierp, söder om Gävle.

År 1924 gifte hon sig med Jonte Öst och fick inte längre verka inom Armén, men blev kvar och fick ett brokigt och innehållsrikt liv. Hon spelade in en mängd grammofonskivor och sjöng både i Sverige och andra länder iklädd sin samedräkt. Till USA gjorde hon tre resor och sjöng inför stora åhörarskaror.

Paret adopterade en flicka, Gun, och fick senare en egen dotter Siv. Lapp-Lisa - Anna-Lisa Vikström - dog den 27 april 1974.

Ni är välkomna att ta del av Anna-Lisa och hennes liv mer i detalj i tidningsurklipp och annat, som fyller detta rum! Lyssna gärna till hennes i särklass mest berömda sång Barnatro!

RUM 3

Detta är det rum som visar viktiga verksamheter i nybyggartidens samhälle. Här finns bland annat en snickarverkstad och ett snickarrum. Det var viktigt att vara självförsörjande i flera bemärkelser och det var vanligt att till exempel männen utöver sitt dagliga värv tjänade en extra slant på att laga skor eller tillverka bland annat möbler till det egna eller grannars hushåll.

Här visas även hur det kunde se ut i ett kyrkstadshus eller en kyrkstadslägenhet.

Här finns också exempel på en hembygdsdräkt, en Vilhelminadräkt. Färgsättning och olika klädesdelar liksom tillbehör såg olika ut från by till by.

RUM 4

Detta rum - stora salen - är museets största och beskriver med en mängd föremål nybyggarlivets vardag. **LÄS GÄRNA TEXTERNA VID INGÅNGEN TILL RUMMET!**

Utöver en del samiska bruksföremål, till exempel olika färdmedel för att transportera små barn på samernas rajder, finns här diverse jordbruksredskap. Även skogsbruket beskrivs med olika verktyg, som kan ge oss en aning om den hårda verkligheten ute i skogarna, synnerligen ogästvänliga under den långa vinterns understundom mycket kyliga dagar.

Här finns också ett exempel på hur man tvingades sova för att hålla sig värmen. Vuxna sov ofta två och två i samma säng och barn, beroende på ålder, kunde sova tre och fler, skavfötters.

EN TRAPPA UPP, VÅNING TVÅ

Det första rummet ovanför trappan kan vi kalla historierummet. På en skylt snett fram kan du läsa om de olika historiska tidsåldrar, som vi talar om. Även vår bygd är en del av förhistorien och tider i vår tideräkning som ligger långt tillbaka. Inlandsisen har haft stor betydelse för den historiska utvecklingen i norra Skandinavien. Människor drog sig, så att säga, in i vårt område allteftersom inlandsisen smälte och drog sig tillbaka.

Samerna, det vill säga de som kallas protolappar eller protosamer och som anses vara urfolket i denna del av världen, kom enligt somliga in från norska kusten över Kölen. De var älgägare och detta handlar om 4000 år före Kristus (eller fvt -före vår tideräkning, som det idag sägs i en del kretsar). Lika klart får det anses vara att de som idag är ättlingar till våra samer kom österifrån. I

norra Ryssland, i Sibirien, finns ett antal mindre folkgrupper, som lever ett liknande renskötarliv som våra samer och som talar språk med samma rötter som de som våra sydsamer, nordsamer, lulesamer och kolasamer talar.

Här finns ett stort antal arkeologiska fynd, inte minst från våra fjälltrakter. Om dessa kan du läsa på ett antal texttavlor runtom i rummet. Även om den stora kåtaliknande byggnaden mitt i rummet kan du läsa en text.

Till höger - innanför historierummet - illustreras det dagliga livet i hemmet, hur familjen levde för att överleva i den miljö som i övrigt beskrivs i ett par av rummen på våning ett. De modeller av människor som finns där ter sig nästan levande där de sitter och ligger.

Slutligen träder vi in i det , från trappan sett, vänstra rummet. Här finns diverse föremål (och texter), som ger en bild av hur man tillverkade och åt den föda som stod till buds något eller några århundraden tillbaka. Många föremål som finns här har jag och säkert en del av er besökare, sett eller använt i er barndom.

Med förhoppningen att ni fått stilla den värsta aptiten på våra samers och nybyggares liv och förutsättningar för liv, tackar jag för visat intresse och hoppas ni kommer tillbaka på egna besök och med lite bättre om tid för att mer i detalj ta del av det fantastiska, spännande och intressanta sätt på vilket detta hembygdsmuseum illustrerar hur vår bygd vuxit fram, sedan 1805 med namnet Vilhelmina.

/Lennart Olsson

Några data i övrigt om Vilhelmina:

Det äldsta arkeologiska fynd som gjorts i Vilhelmina är ett vid Vojmsjön. Det är en 10.000 år gammal kokgrop. De flesta fund som gjorts har varit i anslutning till sjöar och vattendrag.

Det första nybygget i det som idag är Vilhelmina kommun var i Råsele. Nybyggaren eller åbon hette Erik Pålsson. Detta räknas som det äldsta, eftersom beslutet fattades av landshövdingen. Innan dess hade en Sven Jakobsson gjort ett första kolonisationsförsök redan åren 1726 till in på 1740-talet - också han i Råsele.

Den första nybyggaren i Vilhelmina var Daniel Danielsson, som slog upp sina bopålar vid Volgsjön i september 1776.

Nybyggarna kom från olika håll - från Anundsjö, Åsele, Själevad, Västerbottens kustland, Dalarna och Norrbotten.

Det beräknade antalet samer är i dag 20000 i Sverige, 40-60000 i Norge, 9000 i Finland och 2000 i Finland.

I Västerbotten finns i dag cirka 15 renskötsel­företag.

I Sverige finns i dag 33 fjällsamebyar, 10 skogssamebyar (den närmast oss i Malå), den nordligaste i Könkämä, den sydligaste i Idre. Dessutom finns det 8 så kallade koncessamebyar.

